

BUREN - SALTIMBANK - DE MACHIEN

HERMAN HEIJERMANS

TOONEEL-STUDIES I

TOONEEL-STUDIES

I

Van HERMAN HEIJERMANS JR. verscheen bij VAN DISHOECK :

- I. Tooneelstudies.
- II. Schakels, Derde druk.
- III. Allerzielen, Derde druk.
- IV. Bloemaand.

Van SAMUEL FALKLAND (HERMAN HEIJERMANS) :

- I. Gevleugelde Daden, Geïllustreerd door den
Schrijver, Vierde druk.
- II. Kleine Verschrikkingen.
- III. Drijvende Klompjes.

TOONEEL-STUDIES

DOOR

HERM. HEIJERMANS JR.

I

BUREN - SALTIMBANK - DE MACHIEN

TWEEDE DRUK

UITGAVE VAN C. A. J. VAN DISHOECK
TE BUSSUM, IN HET JAAR 1925

*Het recht van opvoering nadrukkelijk voorbehouden,
volgens de Wet van 28 Juni 1881 (Staatsblad No. 124)*

INHOUD.

BUREN. (Een Blijspel) in één bedrijf . . .	1
SALTIMBANK. (Een Tooneelspel) in één bedrijf	49
DE MACHIEN. (Een Volksdrama) in één bedrijf	91

DE MACHIEN.
(EEN VOLKSDRAMA.)

DRAMATIS PERSONAE :

DE PATROON.

DE MEESTERKNECHT.

KEES.

HEIN.

GERRIT.

WILLEM.

ARIE.

JACOB.

DE ROOIE.

STEEN.

DE OUWE BART.

MEERDERE ARBEIDERS.

(Een groote timmermanswerkplaats. In den achtergrond een glazen beschot waar doorheen het kantoor met 'n cylinderbureau etc. zichtbaar is. Links balken, planken, latten. Rechts stoffige ramen, werkbanken, enz.)

•

EERSTE TOONEEL.

Vele arbeiders.

(Sterk geklop, gehamer, gebeitel, geschaaf. Bij het kantoor is men bezig planken omhoog te steken door een luik van den zolder. Een schel weerklinkt. Onmiddellijk leggen allen het werk neder — behalve Arie —, hurken tusschen de krullen en balken, knooopen de broodzakjes los, beginnen te schaften).

Hein. Da's stèrk — de ouwe is in de war.
— 't Ken nóóit zoo laat zijn.

Gerrit (jong arbeider). Hij schenkt je wat!

Hein. 'k Verwed 'r me kop onder.

Gerrit. Verwed liever 'n rondje! Ik lust jouw dikken kop niet.

Jacob. Hij het gelijk. 't Scheelt wel vier minuten. In de fabriek werken ze nog.

Gerrit. Me zorg! Vier minuten langer of korter. 't Is belabberd genoeg, dat je op de winkel mot schaften. — D'r is geluid, Arie!

Arie (oud arbeider). Ik ben niet doof.

Gerrit. Nou dat lijkt wel.

Hein. Hij is bang dat-ie niet klaar komt.

Gerrit. Verdik-me nou!

Arie. Loopen jullie na de weerlicht!

Hein. Je mot poddoome bezöpen zijn, om dóór te werken as 'r geluid is.

Jacob. Allemaal hiele-likkerij! (*Wijst op het kantoor. De patroon en de meesterknecht staan te praten*).

Gerrit. Hij zièt 't Arie! — Arie, je krijgt Zaterdag opslag....

Hein. 'n Groote hoop met 'n cent!

Willem (oud arbeider). Laat 'm met rust — wat raakt 't jullie...

Gerrit. Da's je wære — onderkruipers plakken as kakkerlakken bij mekaar! Zoo zegt de een wat of de ander is 'r as de havikken bij. Da's wat je noemt onderkruipers-solliedariteit! (*Gelach van de anderen*).

Willem. In mijn tijd hield zoo'n snotneus as jij z'n bek...

Gerrit. Dan is 't maar goed dat jouw tijd voorbij is.

Willem. Nog niet droog achter z'n ooren en praats voor 'n kerel van zestig. Wacht je verstandskiezen, kwàjongen.

Gerrit. Dat mag jij zeggen! Zee 'n ander 't, dan ging 'r 'n oog toe! Verstaan?

Willem (dreigend). 'k Ben nog niet te ouð om jou....

Arie. Wees wijzer, Willem! Gun ze d'r lol! Ik wil wel weten dat 'k onderkropen heb (*driftig schavend*). Ik heb 't nooit slecht gehad — ik heb 'n vrouw — ik heb 'n nest kinderen op me dak — ik heb genoeg zorg thuis — meer as me lief is — ik begin geen kunsten.

Jacob. Had ik geen vrouw? Had ik geen kinderen?

Arie. Jij ben jong — ik kan elk oogenblik uitstappen — ik màg dat niet — dat ken 'k niet verantwoorden.

Hein. As jij en Willem èn de ouwe Bart èn Steen èn Koppert de boel niet verpest hadden — hadden we onze zin gekregen. Nou het nièmand wat!

Willem. En as wij jullie voorspraak niet waren geweest, had-ie jullie àlle dertig an de dijk gezet.

Gerrit. Verdraaid — nét de vijf ouwen! 'n Jonge kerel verraaft z'n kammeraden niet!

Jacob (tot Arie). En nou sta je je nog zóó uit te sloven, dat 'k 'r misselijk van wor.

Arie. Ik sloof me niet uit. Dat lieg je. Nog twee streken en 'k ben klaar. Ik smijt me gereedschap — niet weg zóó as — zóó as 'r voor schaften geluid wordt — dat doet 'n goed werkman niet — die — die van z'n vak houdt. Ik hòu van me vak — jullie niet — jullie niet. Jullie gùnt je patroon geen halve minuut....

Kees (veertigjarige arbeider).... Leuter niet over je kameraden, ouwe! Daar heb jij geen recht toe. Die — daar binnen — bewijst je geen diènst — die lééft van 't werk. Je schenkt 'm genóég! Zij hebben gelijk. Van je vak hóuen, zeg je? Hahaha! As je 'r van hóúdt, ken je je maag binnenste-buiten keeren. 't Wordt je ook niet gevraagd! Heb jij verlejen jaar geen afslag gekregen, omdat je niemeer héélemaal mee kon? Je houdt van je wijf thuis, van je kinderen — maar me vak — me vak —

da's 't boevebaantje voor me keelgat — anders niks!

Hein. Kijk 'm hâppen van kwaadheid! (*gelach*).

Gerrit. En wât 'n keelgat! Drink is, Kees!

Jacob. Je mot me brøder vragen, of-die van z'n vak hóúdt! Die kwam eergister met z'n poot te dicht bij de stoomzaag — twee vingers 'r af....

Kees. Waar werkt-ie?....

Jacob. Hiernaast....

Gerrit. Twee vingers 'r àf?....

Jacob. In ééne.... En nòg mag-die dankbaar zijn, dat z'n heele poot niet meeinging. 't Scheelde niet zooveel. Nou zit-ie thùis. As-ie beter is mot-ie wéer an de slag. Ja, da's hiernaast 'n verrekte machien! En dan zijn gemier te hooren over.... (*het lang aangehouden, snerpend gegil van een stoomfluit weerklinkt*).

Hein. Wat maakt dat kreng 'n spektakel! Merk je dat de ouwe in de war is? 't Scheelt volop vijf minuten!

Gerrit (tot Jacob). Het-ie èrg gebloed?

Jacob. Nou! Z'n duim en z'n wijsvinger

glad weg. Gelukkig van de linksche. Drie meissies.

Hein (spottend). Schei je d'r ùit, Arie?

Arie (neerhurkend). Da's mijn zaak.

Gerrit. Jongens — 'r broeit wat, wat ik je smoos. D'r is essetee an de knikker.

Hein. Dat heb 'k al lang in de spiezen. De ouwe en de baas mòtten met mekaar. Kijk 'm opspelen!

Jacob. Voor mijn part vliegen ze mekaar an — ik zal geen vin verroeren. De baas is al net zoo'n lamstraal as de ouwe.

Willem. Leg toch niet van ièdereen kwaad te spreken!

Jacob. Vertel 't 'm over — dan kom je nòg dichter an 't vuur.

Willem. Ik ben geen verrajer.

Jacob. Dat zit! Alles wat hièr gebeurt wordt overgekletst.

Willem. Noem man en paard....

Jacob. Jóú dan!

Willem. Dat lieg je zoo groot as je d'r ben!
Geen woord gaat over me lippen!

Jacob (driftig). Hoe wist-ie van Piet?

Willem. Niet van mijn — niet van mijn!

Jacob. 't Kan me niks bommen, man! Ga jij je gang. Je krijgt trappen voor dank éer je 't weet.... Da's 'n opgelegde pandoer!

Kees. Nou — nou — nou ben je onbillijk, Jacob. Ik geloof 'm as-die 't zegt. Voor z'n lol is-die hier ook niet. Je mot niet overdrijven. Op zijn jaren vreet je genadebrood. God zal je d'r voor beware.

Willem. Als je 't maar weet! Om mijn is ie niet verlegen.

Jacob. Juist dáárom klets je!

Willem. Dat lieg je! Dat lieg je!

Jacob. Ik ken 't bewijzen.

Gerrit. Heb jij de staking niet bedorven? Tel je dat, verdikkeme, nie mee?

Willem. Daar mot 'k genoeg van hooren.

Hein. Suscht!....

TWEEDE TOONEEL.

De vorigen, De meesterknecht, De patroon.

(Algemeene stilte. De patroon loopt onrustig op en neer).

De patroon. Mannen — 'k wou — 'k moet 'n woordje met jullie spreken. Zijn jullie compleet?

Arie. Nee meneer. *(Wijst op het verlengde der werkplaats, links).* Daar zitten 'r ook nog.

De meesterknecht. Hallo! Steen! Koppert! Hallo! Kommen jullie is hier! *(De andere arbeiders drentelen verwonderd aan).*

De patroon. Mannen — 'k heb voor jullie geen plezierig nieuws — heelemaal geen plezierig. — As 'r wat an tegen te houden viel, zou 'k — 'k heb geen keus — 't is 'n belabberde positie — dat voel 'k wel — al hebben jullie me laatst niet netjes behandeld met je ondoordachte staking. Dat 's afgeloopen. We zullen geen ouwe koeien uit de sloot halen. Daar schieten we niet mee op, wat? — Mannen, 't gaat zoo niet langer. Ik breek me nek, tien-dubbel me nek. 'r Is geen kruid voor gewassen. Betalen, betalen — inslaan, ophoopen.... 't Loopt spaak. 'k Kan niet blijven verliezen.

De concurrenten drukken me dood. An d'r prijzen kan 'k niet rùiken, 't houdt met geen dertig percenten op. (*Een stilzwygen*) Die hiernaast (*naar het raam wijzend*) vermoordt ons allemaal.... (*Zenuwachtig op en neer loopend*).... Die heeft 'r de klad in gebracht. Die neemt orders an door dik en door dun. Die werkt met stoom en vechten tegen stoom da's èrger as vechten tegen de bierka. Ik hêb geen keus. 'r Op of 'r onder. 'k Mot me zaak liquideeren — òf machines in huis halen. Mannen, 't beroerde woord mòt 'r uit: 'k ga met stoom werken — de ketel wordt de volgende maand gesteld — de machines staan in Deutschland klaar....

Arie. Best meneer.

Kees. En hóéveel krijgen gedaan?....

De patroon (nervens). Dat hoef je niet zoo bòt te vragen. Daar kom 'k vanzelf op. 'k Ben nooit onredelijk geweest — nóóit. 't Gaat me an me hart, op me woord. Over de zes maanden heb 'k 't uitgesteld, opgeschoven — meer as tienduizend gulden verloren. Dat moet je begripen, wat? As 'k ergens 'n gaatje zag, zou 'k — zou 'k.... Je ken geen ijzer met handen breken. Diè levert ramen, deuren,

betimmeringen voor niks — 't hout kost zooveel.
Wat? Wat?

De meesterknecht. Natuurlijk. 't Is kruipen tegen de klippen op! Zonder machien is 'r geen houden an, gaat de hééle winkel na de kelder....

Jacob. De patroon ken 't wel alléén af.

De patroon. Dat ken 'k ook. Dat ken 'k ook. Hou je 'r buiten! — Toen mijn vader stierf was de zaak 'n lust — 'n lùst — hadden we vòlop werk. — Maar nou. — In geen maanden heb 'k geslapen. — 'k Wor 'r gek onder. — We drijven. — We teren in. (*Een stilte*). 'k Had zonder meer 'n twintig man kunnen afdanken...

Kees. Twintig...

De patroon. ...'k Ben niemand uitleg schuldig — maar — 'k ken de meesten van jullie zòolang — niewaar Arie en Steen en jij Willem? — 'k wou niet dat je zou meenen, dat — dat 'k alleen an mezelf denk — dat 'k ondankbaar ben voor al wat — 't Is 'n lamme historie. — As kind ben 'k in de zaak opgegroeid — as — as — (*een stilte*). — Nou — zegt nièmand wat?

Willem. Meneer — wat zallen we zeggen — we hebben 't zòolang zónder machien gesteld...

Arie. 't Is beroerd — m'chtig beroerd —
Maar as u 't nog is 'n poosie probeerde...

De patroon. Dat gaat niet. Dat heb 'k je uitgelegd. Morgen beginnen ze an 't metselwerk voor de ketel...

Arie. ...Morgen?

De patroon. Morgen — en as de machines tijdig afkomen, draaien we over zes weken... Tien duizend gulden in zeven, acht maanden... As 'k failliet ga is alles gedaan... D'r is niks an te verhelpen... Ik moet met me tijd mee... We zitten in 'n trekschuit. 'n Trekschuit legt 't af tegen 'n stoomboot...

Arie. 'n Machien... dat ken — dat ken nóóit goed gaan. Wat de handen doen verstaat 'n machien niet... As de ouwe patroon 't kon hooren, draaide-die zich om in z'n graf.

De patroon. Jawel — jawel. Gekkepraat. Dàt weten we nou wel! Wat drommel, we praten z'kelijk. Met sentimentaliteiten vul je je maag niet. (*Werpt een raam half-open. Regelmatig stoomgesnork weerklinkt*). Hoor je dat? Daar staat jullie, mijn vijand. Die neemt 't tegen honderd op. (*Sluit het raam*). Kort en bondig, mannen, 't besluit is genomen. 'k Waarschuw je

fátsóenlijk — en — en — rèst de vraag hóé 't met de twintig moet? Na October kan 'k maar vijftien, zestien man houden...

Kees. Na October — As de winter...

De patroon. ...'t Is treurig — 't is treurig — in 't voorjaar is 't te druk om te verbouwen.

Jacob. Twintig man in de winter op straat...

De patroon. Vrind — ik kan 'r niks an doen — liefdadigheid heeft z'n grenzen — tienduizend gulden in zes...

Gerrit. We vràgen geen liefdadigheid...

De patroon. Mooi zoo. Dacht 'k wel! Daar draait 't natuurlijk op uit. Jullie ben voor geen rede vatbaar. Ik màg 't geld niet wegsnijten, 'k heb 'n huishouden.

Arie. Meneer — meneer — God zal je 'r voor zegenen...

De patroon (driftig). Hou je mond — hou je mond, Arie! Hoe langer je 't rekt — hoe pijnlijker 't wordt. Ik heb geen keus, geen keus! Moet 'k dat hònderdmaal herhalen? We wijken heelemaal af. We zouen 't over de twintig hebben, prècies twintig — Om de knoop door te hakken, zoo billijk as je 't maar wenschen

kan — hou ik me 'r buiten. Alleen Hein, Klaas, Piet ontsla 'k zelf. Die zijn benejen de jaren. En de anderen... Lóten jullie 'r om — Begrepen? Dan heb je allemaal 'n kans. Zestien tegen zestien. Mooier kan 't niet.

Hein. Waarom mag ik niet meeloten? Mot 'k me moeder niet onderhouden?

De patroon. Vrind — wat 'k gezegd heb blijft gezegd. Halfwassen wegen niet op tegen getrouwde gezellen. En — en — Bàsta. Zoo blijft 't.

Hein. Da's wat moois. Da's verdomd gemeén!

De patroon. As je brutaal wordt, kwajongen, staat de deur voor je open — afgeloopen. — Om spijkers met koppen te slaan — verzoek 'k jullie dàdelijk te loten. Vanmiddag nog. Nou nog! 'k Ga twee weken na Duitschland — wil weten hoe, wat, vóór 'k afreis. (*Een stilte*). Nou? Hebben jullie 'r geen lust in? 'k Geef ièdereen 'n kans — de ouwen, de jongen. Kan 't eerlijker? Mijn voordeel zou zijn alleen jòngen te nemen. 'k Blijf neutraal. 'k Wil niemand voor z'n kop stooten. Ik zoek m'n vóordeel niet. Over 'n kwartiertje wacht 'k de uitslag. 't Moet

't Moet. 't Is 'n zure appel. In Godsnaam! In Godsnaam! (*Af met den meesterknecht naar het kantoor*).

DERDE TOONEEL.

Alle arbeiders.

Een gedrukt en langdurig stilzwijgen. Zacht gestamp van de stoommachine.

Jacob. Wel verroest!

Gerrit. In Gòdsnaam zeit-ie!

Arie. Da's 'n slag — da's èrg, jonges.

Willem. Da's héél erg....

Gerrit. 't Is moordenaarswerk!

Hein (z'n ledige broodzak neersmijtend — woest). An de dijk gezet! Ik geen kans! Waarom ik nièt en jullie wel? Onderhou 'k me moeder niet? (*Op schreien af*). In de winter op straat! Zeg jij dat zoo'n ouwe vrouw! 't Is om je te verzuipen! Voor-verlejen winter hebben we kriel gevreten. Ik ga niet na huis! Ik verdij 't! Die beroerling! Die streken met 'n machien! As

jullie kèrels ben — dat zìjn jullie niet — de fut is 'r bij jullie uit! — dan leg je 't werk neer — dan — dan —

Jacob. We hebben jouw lessen niet noodig...

*Verskillende
stemmen.*

O zoo!
Kwajongens hebben d'r bek
te houden!
't Helpt je niemendal!
Wie vraagt jòu wat?
Laat de ouèren spreken!
Da's zoo stom niet!

Kees. Zóo kommen we niet verder. Laten we ordelijk redeneeren....

Hein (de vuist ballend tegen het raam)....
Ordelijk redeneeren!.... Die màchien trapt je 'r uit! Die vervloekte machien! Dat krèng!....

Kees. Wees nou 's kalm, Hein! 't Is 'n hard gelag voor jou en voor ons — 'r valt niks an te doen. We motten 't slikken. Nóu is ze de pest — nou breekt ze je nek — làter....

Gerrit (heftig).... Wat hebben we met làter te maken?....

Kees. Je schimpt op de toekomst. Dat ding wordt de vrijheid....

Jacob (nijdig). Leg niet te klessen!.... Hou jij ons voor de gek? Jij lijkt wel bezopen!.... Wat schieten we met práátjes op!.... Laten we loten, zoo-as ie gezeid het — voor de rest geen nieuws!....

Kees. Daar heb 'k niks tegen. Maar razen tegen de machines — da's razen tegen wat je niet tegen ken houen (*gemor en geschreeuw*). Dat schreeuwen zegt niks — 'k weet wat 'k zeg....

Jacob (driftig). Heb jij je zinnen bij mekaar? Da's godbeter 'n vâder! Vertel jij je moois an je vrouw as je thuiskomt. Voor mijn part zakken âlle machines in mekaar! De eerste die d'r een uitgevonden het, hadden ze motten vierendeelen!....

Kees. 'k Ben stom geweest. Dat geef 'k toe. — 't Kwam nòu niet te pas....

Jacob De rest schenk 'k je! We leven niet in jouw mirakel van 'n toekomst — we leven hiër. O zoo. D'r is gedonderjaag. As 't an mijn lee, leeën we 't werk neer zoo as Hein zeit — maar dat geeft je geen bliksem — dan krijg je wèer onderkruipers net as laatst — dan lijjen de goeie voor de kwaje — òf hij neemt ânder volk. Volk genoeg! Mòtten we loten jonges, ja of nee?

Stemmen. Ja! — Natuurlijk! — Wat wou je anders?

Hein. Jullie zijn lafbekken!

Een stem. Hou je smoel!

Gerrit. Vooruit met de Koninklijke Nederlandsche Staatsloterij!....

Willem. Je most nou geen grappies verkoopen....

Gerrit. Húil jij 'r bij! Daar win je wat mee!

Arie. Zouen we nog niet eerst....

Stemmen. Nee! — Nee! — Vooruit!

Jacob. Ze hebben gelijk. Klessen is geen kunst — dóén! En jóúw raad vertrouw 'k geen bliksem. Jij legt toch met de ouwe onder één deken....

Gerrit. 't Zal je niet gebeuren! Botjes!

Jacob. Hoe motten we loten?

Gerrit. Heit 'r iemand witte en zwarte boonen?

Jacob. As je nog lol heb in flauwsies, donder dan op!

Gerrit. Jezus — wat nemen jullie 't zwaar —

De een praat van 'n toekomst-mechien — de ander wil niet hebben dat je 'n bek open doet.... Kruis of munt, wat?.... Nou?.... Hier hei-je 'n cent met 'n leeuw en 'n éentje — 'k heb altijd gedacht dat God-zij-met-ons op 't randje stond!

Jacob. Zal 't kruis of munt wezen, mannen?

Stemmen. Vooruit maar! — Ja! — Schiet op!

Gerrit. Nou dan!

Kees. Jij met mijn, Willem?

Willem. Smijt maar.... Jezis — wàt mot 'r van me worden.... Kruis!

Jacob. Suscht!

(Kees werpt de cent op. Algemeene stilte. Voortdurend zacht gestamp van de stoommachine. De mannen dringen in een cirkel. Jacob bukt, bekijkt de cent — zoo bij de volgenden).

Jacob. Kruis!.... Da's bõffen!....

Willem (zenuwachtig-bevend). Ben 'k 'r uit?....

Jacob. Nee, stomkop! Kées krijgt gedaan....

Willem. Dus.... ik mag blijven.... Da's 'n goed ding.... Da's 'n bést ding....

Tjè.... Tjè.... Ik ben gelukkig in 't spel....
Op de kermis — op de kermis heb 'k laatst ook
'n koek getrokken.... Hèhèhè!.... Hèhèhè!....
(*tot Kees*).... Daar dank 'k-ie wèl voor, man...
Dat scheelde geen haar!.... Ben jij nou nijdig?...
Zeg?... Ik ken 't niet helpen.... Ik hei 'r
geen schuld an....

Kees. Welnee, ouwe....

Willem. Ik ken 't niet helpen.... (*zij schudden
elkander de hand*).... Ik ken 't niet helpen....
Da's 'n best ding.

Jacob. Da's twéé.... Wie wil?

De rooie (tot Gerrit). Zallen wij?

Gerrit. 't Is bezopen! Dòbbelen om vreten!
Munt, rooie! Op de leeuw heb 'k 't niet
begrepen....

De rooie (werpt).... Nee — éérst uitrollen!

Jacob. Munt!

De rooie. Verrek!....

Gerrit. Ik ben bon af!....

De rooie. 't Is 'n pest!....

Jacob. Da's vièr.... Wie mot?

Een arbeider. Ik!

Een arbeider. En ik... Munt! (*De cent valt*).

Jacob. Kruis!

Een arbeider. Verdomd!

(*Er wordt zwijgend geworpen door de drie volgende paren. Jacob roept „kruis” of „munt”. Zorgvuldig stil spel. Dan een gerekt zwijgen*).

Jacob. Da's zès paar! Kom nou! Mot jij Arie?

Arie. Nee.... Ik ben bang....

Jacob. Bang!.... Helpt je wat! Wil jij met mijn, Steen?

Steen. 't Zal wel motte.... 't Is godgeklaagd op je ouwe dag!... Nee — ik mot smijten!

Jacob. 'k Zal je geen loer draaien!

Steen. Dat zeg 'k niet.... Daar denk 'k niet an.... Wat roep-ie?

Jacob. Munt! (*zij bukken gelijk*)... Kruis!... Kruis!....

(*Een dof zwijgen. Aarzelend dobbelen de acht volgende paren. Gerrit knielt in Jacobs plaats, leest af. Korte uitroepen „kruis!” — „munt!”.* Dan opnieuw stilte).

Gerrit. Nou, Arie en Bart.... Durven jullie niet?

De ouwe Bart. As 't mot dan môt 't....

Arie. Ik doe 'r nie an mee.....

Gerrit. Die is goed!...

Arie. We hebben 't allebei nodig...

De ouwe Bart. Da's waar....

Gerrit. Staken jullie twee dan... Haha!...
Twee onderkruipers die mekaar in 't haar zitten...

Arie (driftig). Da's gemeen.... Dat most
je nou niet.... De héele winkel is 'r beroerd
an toe....

Gerrit. Dat waren we voor 'n maand óók
met de staking.

Arie. Nee — 'k spéél niet....

Jacob. Wat leuter je nou? Ik ben toch óók
an de dijk gezet!... As jullie niet loten —
beginnen we van vore-af-an!... Ik ben jouw
kwajongen niet!

De rooie. Wat bliksem: állemaal loten of
niemand!

Een arbeider. Loten! Jij zoo goed as wij!

Een arbeider. As je niet loot — val je 'r
allebei uit!

Jacob. Schiet op!

Arie (bevend). 'k Ben over de veertig jaar an de winkel en — en....

Jacob. Daar hebben we nie mee te maken! Al was je 'r vijftig.... Hoe mot 't?... Graag of niet?...

De ouwe Bart. As 't dan mot....

Arie. Nee! Nee! Nee!... Ik speel nièt.... Ik waag 'r me kleinkinderen niet an....

Jacob (woest). Heb ik van me vrouw en me kinderen gesproken!

De rooie. Streken! Streken! Hij wil zich d'r uitdraaien!

Stemmen. { Loten!
Overspelen!
We hebben 't allemaal gedaan!...

Gerrit. Zal ik voor je trekken, Arie? Hou op met je gesnotter!... Zal 'k?

Arie (snikkend). Nee! Nee!

Gerrit. Ik bof áltijd — Vooruit maar! — Goed, Arie?

Arie. 't Is ongehoord — òngehoord....

Gerrit. Kruis!

De ouwe Bart. Nee — ik wou kruis....

Gerrit. Munt dan!.... Hoep-la!

(*Stilte. Gebuk. De ouwe Bart neemt de cent in handen.*)

De ouwe Bart (dansend). Kruis! Kruis!...
Hahaha! Hahaha! Kruis!... 't Is 't gezègende kruis!

Gerrit. Wel alle-Jezis! Je ben 'r uit....

Arie (valt snikkend over een werkbank). Ach God! Ach God!...

Gerrit. Hé — ouwe....

Arie. Nou heb je je zin... Ach lieve Gød — hoe mot 't nou....

Jacob. Je ben 'r niet erger an toe as ik...

De rooie. En ik?...

Hein. En ik!

Arie. Ik heb 'n zoon die op zee is verdronken — ik mot voor zès klein-kinderen zorgen — Nou kennen we omkommen! — D'r is al te kort....

Gerrit. Leg niet te grienen....

Kees. Heb je mijn 'n woord hooren klagen?... Kom Arie.... 'n Man van jouw jaren mot niet huilen....

Arie. Twee en veertig jaar heb ik me uitgesloofd. Ik wil toch werken.... 'k Ken toch nog mee.... Mot 'k gaan bedelen?...

Jacob. En wij dan? Vinden wij werk in de winter?

Hein. Had mijn raad opgevolgd! As je staakt, zet je 'm 't mes op z'n keel! Wie loot 'r poddooomme op die manier?

Enkele stemmen. Hij het gelijk! Neerleggen 't werk!

Kees. Nee, kameraden! Staken helpt niks. Daarmee verpesten we 't voor de anderen!

Jacob. Dat lieg je!.... Eén kans voor iedereen!

Kees. Jij mot niet draaien! Je kàns heb je gehad — Jij èn ik staan an de dijk — hou je kop nou is dicht — ik ben 'r niet beter an toe as jij.... We hebben allebei 'n nest thuis. — We hebben eerlijk geloot. — Drie het hij (*op het kantoor wijzend, waar de patroon zit te schrijven*) ontslagen, zestien hebben tegen zestien geloot. — Nou mot jij de zestien die werk hóúen niet in gevaar brengen — in gevaar zeg 'k. Staken helpt geen sikkepit. Dan heb je alleen kans dat 't voor hun èn voor ons mis

loopt!... Laat me uitspreken.... Jij kan iemand niet an 't woord laten! — Ik zeg staken helpt niks — nou te staken da's gemeen — da's tegen de afspraak!... En — en je houdt met 'n staking de machine tòch niet tegen.... Me broer is letterzetter — het óók gedaan gekregen — door — door 'n zetmachine — en — en — die neef van jou — nou? — nou? — Je mot je verstand gebruiken. — De machien is 'n beul — die haalt je 't bloed uit je boddie — die smijt je met vrouw en kindren op straat — doe 'r wat tegen! — 't mòt zoo jongens — 't is 'n vloek — nou nog — nou nog — 't mot. Staken kèn niet. Dan had je niet motten loten. Je had geen keùs. Wat zeggen jullie?

Stemmen. Da's waar.

Hein. Dus je laat ons in de steek! Wat 'n kerels!

Jacob. Ik loop 'r zoo uit?

Kees. Doe 't niet Jacob — wees wijzer.... Zes weken is nog 'n tijd....

Arie.Ik weet 'r niks op.... Niks.... Mijn nemen ze nerges meer — in de winter niet — in 't voorjaar niet — in de zomer niet

— ik docht hier dood te gaan. — Dat gunt-ie je niet (*pakt z'n gereedschap in*) — dat måg niet — (*nerveus-driftig*) Zes weken langer of korter — dan maar dáalijk. — 't Ken me niks meer schelen — niks....

Gerrit. Haast je toch niet stømmeling!....

Arie. Ik weet wat 'k wil....

Gerrit. Laat na je kijken, ouwe!....

Arie. Goeiendag,...

Gerrit. Hij is in staat in 'n sloot te loopen....
Hé!.... *Arie!*.... Ben jij bedonderd, ouwe!....
Zallen we ruilen?.... Ik ben 'n vrije jongen....

Arie. Hou 'n ander voor de mal!

Gerrit. Verdomd — ik méén 't....

Arie. Nee, nee — dat mag 'k niet annemen....

Gerrit. Jij måg.... Hebben jullie 'r wat tegen, mannen?

Jacob. Mot je zelf weten!....

Arie. Meen jij 't héusch....

Gerrit. Hou nou op!.... 't Is klaar!....

Arie. Nou dan jongen.... jòngèn....

VIERDE TOONEEL.

De vorigen. De patroon.

(Plotselinge stilte. Zacht gestamp van de machine.

De patroon. Wel? Zijn jullie 't eens geworden?

Willem (die het laatste niet gehoord heeft). Ja, meneer. Zestien uitgevallen.

De patroon. Ferm! 't Doet me genoegen dat 't accoord is getroffen. Wie blijven? (*Noteert de namen in zijn zakboekje.*)

Willem. Ik, meneer — Teunis en Bok en Rimpel en de manke — da's vijf (*telt op z'n vingers*) en Steen en Pim — en de ouwe Bart en Kanjer — da's negen — en hij — en hij — en hij — da's twaalf — en Jan en Dorus en Van der Zand — da's vijftien — en — en — wie mist 'r? — en Gèrrit....

Gerrit. Nee — ik heb met Arie geruild....

De patroon. Jij met Arie geruild?....

Arie (blij). Ja, meneer....

De patroon. Ja maar — Dat gaat zoo niet — Is Arie uitgevallen bij de loting?

Gerrit. We hebben geruild

De patroon. Ja maar, ... Verduiveld wat is dat nou weer!

Arie. 'k Zou toch denken, meneer

De patroon. Je heb niks te denken, Arie Ik geef geen permissie om te ruilen 't Is mooi genoeg dat 'k de ouwe gezellen heb laten meeloten. 'n Ander patroon zou zooveel consideratie niet gebruiken. Ik klaag 'r niet over dat 'k nou tóch vijf ouwe moet houden — ruilen daar tree 'k niet in (*driftig*) Nee, daar tree 'k niet in!

Gerrit. As 't mijn vrije verkiezing is?

De patroon (driftiger) Dan neem je maar je ontslag 't Spijt me Arie — 't spijt me — ik hou me an 't lijstje. Morgen kan Van der Zand wel ruilen met — met de ouwe Brand! Op zoo'n manier ben ik geen patroon meer. Als jij niet blijven wil, Gerrit — dan heb ik, niet jij te beslissen, wie 'r in jouw plaats komt! 't Lijkt of jullie kwesties zoeken (*op zijn horloge kijkend*) 't Half uur is om Hoe zit 't? Wordt 'r niet meer gewerkt? Schel jij 's, Willem (*Een stilte. Willem loopt naar*

links in de werkplaats. De schel luidt. De mannen gaan wrokkig aan den arbeid. De patroon steekt onprettig 'n sigaar op. Gehamer. Geklop. Geschaaf. Arie knoopt den bundel gereedschappen los, begint te beitelen. Plots snikt hij het uit over de werkbank. Een snijdende gil van de stoomfluit houdt aan, terwijl het doek valt).

EINDE.

MUIDERBERG, Juni, 1899.

LEIDEN: N.V. BOEKDRUKKERIJ

V/H. L. VAN NIFTERIK HZN.